

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-57>

УДК 336.13.012.24:355.01

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

FINANCIAL SUSTAINABILITY OF UKRAINE IN WARTIME: REALITIES AND PROSPECTS

Григораш Ольга Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8089-3755>

Пугач Віра Андріївна

студентка,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9907-7343>

Hryhorash Olha, Puhach Vira
University of Customs and Finance

У статті проведено аналіз рівня фінансової стійкості України з урахуванням прогнозів міжнародних аналітичних агентств. Визначено, що незважаючи на активне стримування темпів інфляції, рівень купівельної спроможності значно знизився, реальний ВВП країни так і не досяг значення 2021 р. Розглянуто прогнози зростання ВВП України у 2024 р. на основі даних національних відомств та міжнародних аналітичних агентств. Україна продовжує нарощувати бюджетний дефіцит. У 2023 р. обсяг дефіциту набув рекордного значення у грошовому виразі та у відсотках до ВВП – 20,4%. Враховуючи те, що переважаюча частина боргу в іноземній валюті, НБУ має вживати заходів із запобігання здешевлення національної валюти, що відбувається протягом поточного року, але темп приросту боргу перевищує темпи нарощення золотовалютних резервів країни. Після початку повномасштабної війни, скорочення кількості населення через військові дії та у зв'язку із міграційними процесами загрожують не лише зниженню рівня фінансової стійкості, але і можливості відтворення населення у післявоєнний період.

Ключові слова: фінансова стійкість, ВВП, дефіцит, податки, державний борг, вища освіта.

The article is devoted to the analysis of the level of financial sustainability of Ukraine, taking into account the forecasts of international analytical agencies. It was found that despite the active containment of inflation, the level of purchasing power of the population has significantly decreased: in 2023, food costs and mandatory payments on average were about 66% of the Ukrainians' budget, which is 2.5 times higher than the global average. At the same time, the country's real GDP did not reach the level of 2021. The article examines forecasts of Ukraine's GDP growth in 2024 based on data from national authorities and international analytical agencies. It is determined that during the first half of this year, the budget plan for revenues was done by more than 50%, mainly due to tax revenues. Power outage and small business interruptions as a result, likely will not increase tax revenues in the second half of the year. Ukraine continues to increase its budget deficit. In 2023, the deficit reached a record high both in monetary terms and as a percentage of GDP, reaching 20.4%. Accordingly, the amount of public debt, including external debt, is also growing. In 2023, it exceeded 84% of GDP, and Forbes Ukraine analysts predict that in 2026 it will exceed 100% of GDP. Oxford Economics analysts predict the price of dollar will increase for 1.3 UAH by 2027. Taking into account that most of the debt is denominated in foreign currency, the National Bank of Ukraine should take steps to prevent the devaluation of the national currency that is currently taking place. An important aspect of ensuring the financial stability of the state is its population as owners of small and medium-sized businesses, a source of labor, and consumers of goods and services. Before the war started, the number of births did not ensure the natural reproduction of the population. After the start of a full-scale war, the number of population declined due to military operations and migration processes. A lot of people are not going to come back to the country. It is threatened not only the level of financial stability but also the possibility of population reproduction in the post-war period.

Key words: financial sustainability, GDP, deficit, taxes, public debt, higher education.

Постановка проблеми. Україна вже 2,5 роки переживає період активної фази війни на своїй території. Щодня висвітлюються питання соціального та демографічного характеру, що виникають внаслідок воєнних дій. Разом з тим, є ще одне важливе питання, важливістю якого не можна нехтувати - проблема фінансової стабільності України в умовах воєнного стану, від якої залежать як можливості підтримання певного рівня життя населення, так і можливості фінансового забезпечення оборонної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової стабільності України в умовах війни висвітлюється як рядом національних аналітиків, так і у звітах та прогнозах зарубіжних агентств.

Так, у Міжнародному огляді фінансового аналізу [1] проводиться аналіз реакції європейських і світових фондових ринків на російсько-українську війну у порівнянні з показниками ринку при світовій фінансовій кризі 2008 р. та пандемії 2020 р.

В Аналітичному звіті, підготовленому за Програмою розвитку ООН (UNDP) та UkraineInvest [2] проаналізовано можливості відновлення економіки України на основі розвитку малого і середнього бізнесу та залучення міжнародних компаній на український ринок. Про необхідність підтримки приватного сектору ідеться у статті Р. Бандури, І. Тимченка та О. Хардмана [3]. На думку авторів, саме приватний сектор відіграє вирішальну роль в економіці України та слугує джерелом її економічного відтворення. Охарактеризовано роль банків в економічному відтворенні, особлива увага приділена державним банкам, які в умовах високих воєнних ризиків і значної невизначеності продовжують кредитувати державні підприємства [4]. Аргументовано, що НБУ на основі розроблених разом з МВФ заходів, забезпечує стабільність фінансової системи, банки успішно протистоять викликам війни [5].

Аналіз інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану проведено Інститутом стратегічних досліджень [6]: грошово-кредитні інструменти, митна та податкова політика, бюджетна та боргова політика. Г. Возняк та О. Дмитрик [7] пропонують зонувати території з урахуванням ризику порушення фінансово-економічної стійкості.

У дослідженні Н. Денисенко [8], проведеному у перший рік війни, на основі аналізу показників реального ВВП, інфляції, борго-

вого бюджетного навантаження та бізнес-активності визначається, що економіка України перебуває у стані кризи. Про необхідність збалансування доходів і видатків державного бюджету та визначення на державному рівні нових внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування зазначає і Е. Дмитренко [9]. Але через два роки війни у квітні 2024 р. визнається збереження Україною її фінансової стабільності [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Мало дослідженим питанням залишається комплексний аналіз фінансової стабільності на макrorівні та на мікрорівні.

Метою статті є аналіз рівня фінансової стійкості України з урахуванням прогнозів міжнародних аналітичних агентств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першу чергу економічний стан держави відчуває на собі населення. Саме його купівельна спроможність і споживчі уподобання засвідчують настрої споживачів товарів і послуг, дають можливість оцінити вплив воєнного стану на рівень життя населення.

Аналітики компанії Deloitte повідомляють, що у 2023 році витрати на продукти харчування та обов'язкові платежі становили в середньому 66% бюджету українців, це у 2,5 рази перевищує середньосвітовий показник.

Згідно з дослідженням, опублікованим компанією Deloitte, усі споживачі в Україні схильні економити, залежно від групи товарів економлять від 41% до 77% опитаних споживачів. Найбільші чеки сплачують носії статусу ВПО, що не є дивним. Найменше економлять на лікарських засобах, дитячих товарах та купівлі готової їжі. Дослідження показує, що 55% опитуваних стали готувати більше їжі вдома замість купівлі готової, 79% стали менше відвідувати ресторани і бари, 47% опитуваних купують їжу як стратегічний запас, а 43% - ліки про запас.

Українці схильні економити на витратах на дозвілля: відвідування кінотеатрів скоротили 86% опитуваних, спортклубів та басейнів – 81%, таксі – 66% [11].

Безумовно, це результат зниження купівельної спроможності українців. Незважаючи на те, що з початку повномасштабної війни рівень мінімальної заробітної плати зріс з 6 500 грн. до 8 000 грн. у квітні 2024 р., реальний ВВП так і не досяг рівня довоєнного 2021 р. (рис. 1).

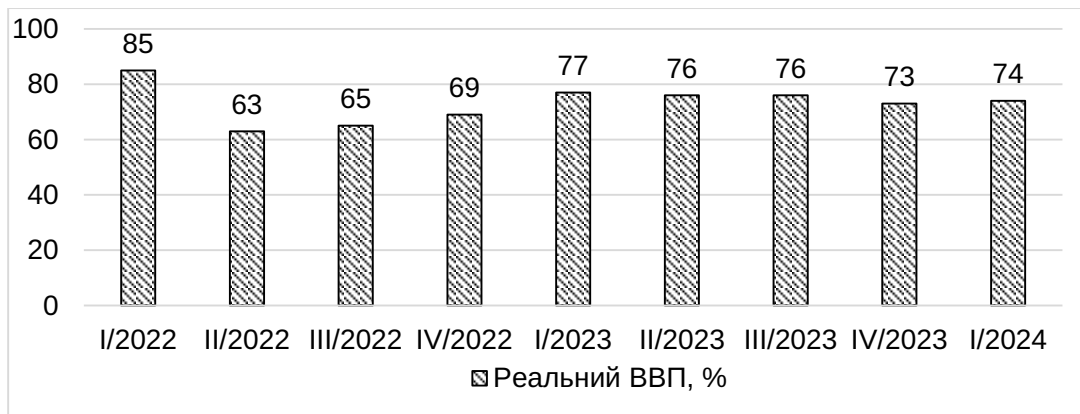

Рис. 1. Реальний ВВП України у відсотках до рівня 2021 р.

Джерело: складено авторами на основі даних [12]

Найбільше падіння очікувано відбулося у 2 кв. 2022 р. – 37%, найбільше зміцнення темпів відбулося на початку 2023 р. Станом на 1 кв. 2024 р. Україна ще на чверть не досягає рівня 2021 р. Занадто багато факторів чинять вплив на розвиток економіки України. Що очікує на Україну протягом серпня-грудня невідомо, але не чекаючи оприлюднення квартальної статистики, вже можна констатувати, що значне падіння показника буде у 3 кв. 2024 р. через масові відключення електроенергії та, як наслідок, зупинка роботи бізнесу.

Тим часом провідні національні та зарубіжні інституції прогнозують зростання ВВП України у порівнянні з минулим роком.

Найменш оптимістичний прогноз щодо зростання українського ВВП дає МВФ та

Мінекономіки – 3,5%, НБУ –3,7%. Oxford Economics, Fitch оцінюють зростання ВВП у 3,8%, Standard & Poor's – 3,9%. Такий великий розмах оцінки серед авторитетних агенцій засвідчує складність прогнозування економічного розвитку в умовах воєнного часу.

Очевидною є тенденція до нарощування бюджетного дефіциту (рис. 3).

З початку війни у 2014 р. видатки бюджету перевищували надходження. У 2020 р. обсяг дефіциту бюджету України потроївся через негативні наслідки карантинних обмежень, у 2021 р. тенденція зберіглася. Але справжній стрибок дефіциту спостерігається у рік початку повномасштабної війни – 914,7 млрд. грн. та подальше його зростання у 2023 р., коли він перевищив 20% ВВП. У 2024 р. продовжується зростання бюджетного дефіциту, в умо-

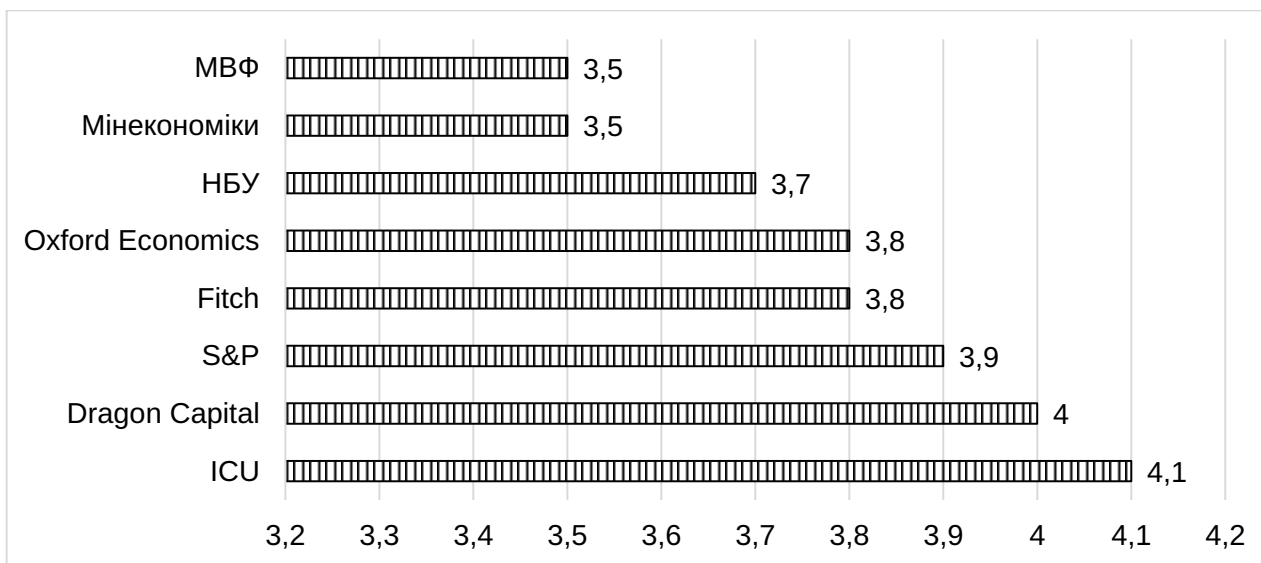

Рис. 2. Прогнози зростання ВВП України у 2024 р., %

Джерело: складено авторами на основі даних [13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20]

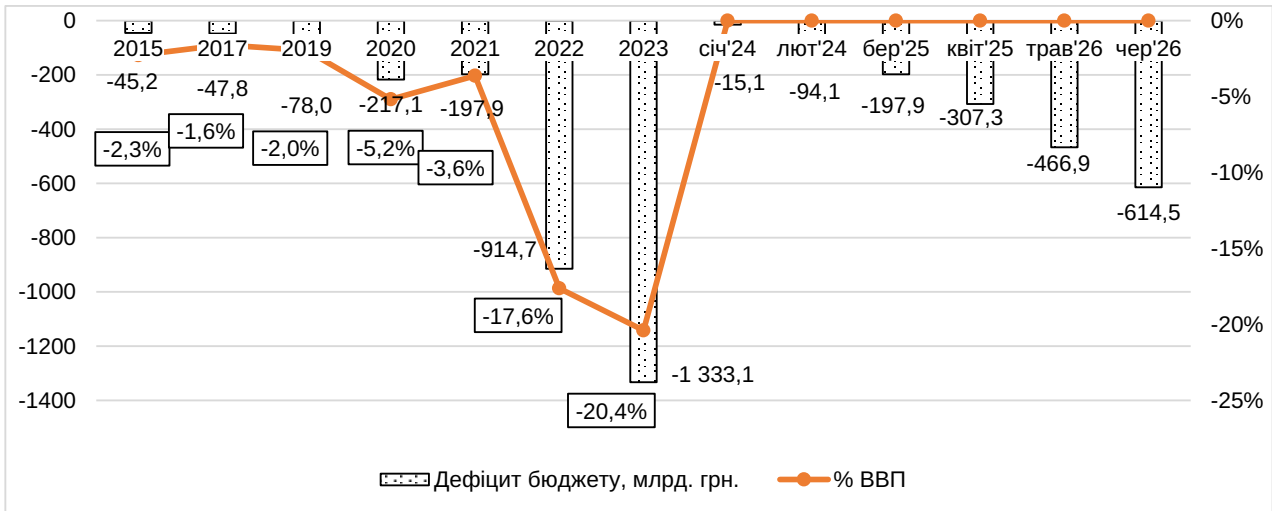

Рис. 3. Динаміка бюджетного дефіциту України у 2015–2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [21]

вах нарощення бюджетних видатків питання наповнення доходної частини залишається особливо актуальним.

Якщо у 2023 р. протягом січня-червня було виконано 71,5% річного плану виконання Зведеного бюджету за доходами, у т. ч. 47,0% податкових надходжень, то за цей період у поточному році виконано 61% бюджету, податкових надходжень – 50,7% [22].

В умовах скорочення кількості економічно активного населення план доходів залишився майже на минулорічному рівні (2 100 млрд. грн. у 2024 р. проти 2 122 млрд. грн. у 2023 р.). Відповідно, спостерігаються нижчі темпи виконання бюджету за доходами у порівнянні з минулим роком, при цьому частка наповне-

ння бюджету за рахунок податків вища. В умовах девальвації національної валюти (а значить і підвищення загального рівня цін) та сплати податкових авансових платежів у першому півріччі результат є позитивним. Виконання бюджету за доходами у другому півріччі є менш прогнозованим, оскільки у липні через перебої з електропостачанням бізнес не працював у звичному режимі, або був змушений збільшити витрати через використання генераторів.

Найнадійнішим джерелом поповнення бюджету залишається міжнародна фінансова допомога та позики, що спричинюють нарощення державного боргу (рис. 4).

Динаміка нарощення загального боргу є стабільною, зовнішні запозичення становлять

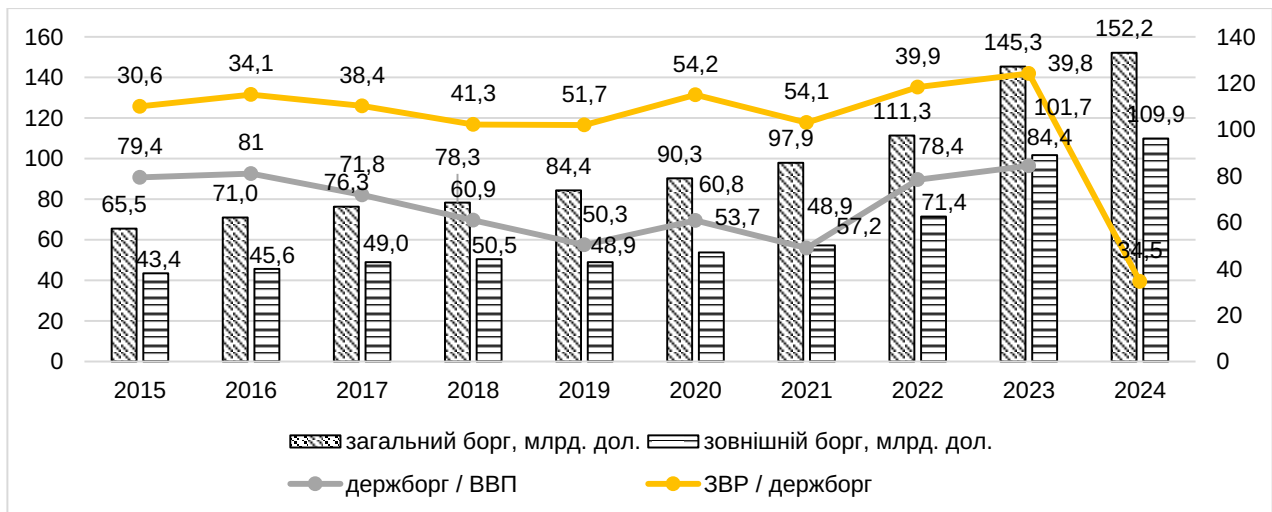

Рис. 4. Динаміка державного боргу та золотовалютних резервів України у 2015–2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [22; 24]

більше половини держборгу і їх частка продовжує зростати. У порівнянні з довоєнним 2021 р. держборг збільшився у 1,5 рази, а зовнішній борг подвоївся.

У 2023 р. Україна заборгувала суму, яка становить 84,4% ВВП, що є рекордним показником. Аналітики Forbes Ukraine [12] прогнозують, що у 2026 р. Україна перетне показник 100%.

Зважаючи на те, що близько 70% боргу в іноземній валюті, утримання курсу гривні є однією із складових управління боргом, адже здешевлення національної валюти на 1 коп. спричинює подорожчання боргу для України на 1 млрд. грн. [12]. За прогнозами Oxford Economics [16], курс долара до гривні буде зростати: 41,5 грн. у 2024 р., 42,4 грн. у 2025 р., 42,8 грн. у 2027 р.

Курс гривні успішно утримується. Протягом першого півріччя золотовалютні резерви (ЗВР) України скоротилися незначно (з 40,5 млрд. дол. до 37,9 млрд. дол.), але на фоні нарощення зовнішніх запозичень показник співвідношення держборгу до обсягу ЗВР знизився майже до рівня 2016 р. і досяг 34,5%.

Як уже зазначалося, бюджет потребує додаткових надходжень. Усе частіше лунають пропозиції підвищення ставки загальнодержавних ПДВ і військового збору, але тоді заходи, які вживаються зараз для стримування інфляційних процесів, уже не будуть дієвими. В умовах встановлення розмірів прожиткового мінімуму на 2025–2027 роки на рівні 2024 року це значно знизить купівельну спроможність населення, кількість якого скорочується і через воєнні дії, і через процеси міграції.

Тож слід приділити увагу населенню, завдяки якому і забезпечується сплата податків і зборів. За інформацією Інституту демографії та соціальних досліджень [25] ще до війни в Україні не відбувалося відтворення поколінь, для забезпечення якого 100 жінок мали народжувати 210–220 осіб, а народжували 120–130. При цьому кількість осіб віком більше 65 років перевищує кількість осіб віком до 15 р. на 20%.

Станом на травень 2024 р. в Європі проживає 4,3 млн. українців [26]. Ще у 2023 р. за статистикою 35,4% з вимушених мігрантів – особи віком до 17 р. [27]. Мало імовірно, що ці діти і їхні батьки повернуться в Україну як до моменту завершення війни, так і після. Українське населення невпинно соціалізується у європейських країнах, вивчає місцеві мови (як правило, за безкоштовними державними програмами). Якщо у 2023 р. було подано 531,4 тис. електронних заяв на вступ до закладів вищої освіти України, то у 2024 р. – 412,8 тис.

Не лише загроза обстрілів, але і низький економічний рівень життя в Україні мало заохочує наших громадян до повернення. Мотиваційним рівнем оплати праці має бути не нижчий 70% європейського, але в умовах нестачі робочої сили очікується навіть залучення мігрантів із країн з іще нижчим рівнем економічного розвитку [25]. За прогнозом Інституту демографії [27], якщо війна завершиться в кінці 2024 р., в Україні у 2037 р. буде 30 млн. осіб. Це необхідна, але недостатня умова для забезпечення фінансової стабільності нашої держави.

Висновки. У статті проведено оцінку рівня фінансової стійкості України з урахуванням прогнозів міжнародних аналітичних агентств. Визначено, що незважаючи на цілком задовільні показники протягом першого півріччя поточного року, очікується значний економічний спад, що і падіння курсу національної валюти, і зростання рівня інфляції, податкового навантаження та державного боргу. Війна, що триває 2,5 роки, продовжує чинити руйнівний вплив не лише на інфраструктуру та бізнес-середовище, вона знизила рівень фінансової стійкості держави в цілому та кожного громадянина окремо. Мова йде не про післявоєнне відновлення, а про можливості фінансового забезпечення обороноздатності країни. На особливу увагу заслуговує питання скорочення кількості населення країни у зв'язку із військовими втратами та міграційними процесами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marwan Izzeldin, Yaz Gülnur Muradoğlu, Vasileios Pappas, Athina Petropoulou & Sheeja Sivaprasad. The impact of the Russian-Ukrainian war on global financial markets. *International Review of Financial Analysis*. Vol. 87, 2023. URL: <http://surl.li/nvxwrv> (дата звернення: 15.09.2024).
2. Інноваційні інвестиції для відновлення економіки України. ПРООН. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй UkraineInvest. 2023. 66 с. URL: <http://surl.li/gkaqhs> (дата звернення: 15.09.2024).
3. Romina Bandura, Ilya Timtchenko, and Austin Hardman. Supporting Ukraine's Private Sector during Wartime. *Center for Strategic and International Studies*. 2024. URL: <http://surl.li/ixxbpp> (дата звернення: 15.09.2024).

4. Садура О. Б., Підгай на А. А. Фінансова стійкість банківської системи України в умовах війни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 4. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-3>.
5. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України під час війни. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5/6. С. 75–83. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/78-79/1111.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (грудень 2023 р. – січень 2024 р.). *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. URL: <http://surl.li/yidvpy> (дата звернення: 15.09.2024).
7. Возняк Г., Дмитрик О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Світ фінансів*. 2022. № 2(71). С. 70-80. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1513> (дата звернення: 15.09.2024).
8. Денисенко Н. Фінансова стабільність в умовах війни та повоєнне відновлення економіки України. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, Amsterdam, Netherlands. 2023. С. 17–20. URL: <http://surl.li/qapbwg> (дата звернення: 15.09.2024).
9. Дмитренко, Е. С. (2023). Фінансова система України у воєнний та повоєнний періоди: правовий та безпековий вимір. *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/kij/2023.2.19> (дата звернення: 15.09.2024).
10. Сергій Марченко на Конференції «Перспективи економіки та фінансів»: Україна зберегла фінансову стабільність і продовжує демонструвати стійкість. *Урядовий портал*. 2024. URL: <http://surl.li/hhfut> (дата звернення: 15.09.2024).
11. Продукти і комуналка перевищують 50% бюджету. Як змінилися споживчі звички українців у 2023 році. Дев'ять висновків і чотири графіки з великого дослідження Deloitte. *Forbes Ukraine*. 2024. URL: <http://surl.li/urzdvd> (дата звернення: 15.09.2024).
12. Блінов О. Проблема-2025: макроекономіка війни. *Конференція Forbes. Гроші для перемоги*. 30.05.2024. URL: <https://forbes.ua/events/groshi-na-peremogu> (дата звернення: 15.09.2024).
13. Ukraine: Fourth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility. *International Monetary Fund*. 28 June 2024. URL : <http://surl.li/xrdxfm> (дата звернення: 15.09.2024).
14. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2025-2027 роки. *Міністерство економіки України*. 2024. URL: <http://surl.li/ptmgvqv> (дата звернення: 15.09.2024).
15. Рішення Правління Національного банку України від 25 липня 2024 року № 271-рш "Про схвалення Інфляційного звіту". *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q3.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
16. Country Economic Forecast | Ukraine. *Oxford Economics*. July 2024. URL : <https://www.oxfordeconomics.com/> (дата звернення: 15.09.2024).
17. S&P знизило рейтинг України в інвалюті до "CC" із негативним прогнозом через очікувану реструктуризацію боргу. *Interfax-Україна*. 2024. URL : <http://surl.li/xkevuu> (дата звернення: 15.09.2024).
18. Рік підготовки до справжніх викликів. Чого очікують НБУ, Мінфін і Мінекономіки у 2024-му (плюс макропрогноз). *Forbes Ukraine*. 2023. URL : <http://surl.li/rdwmig> (дата звернення: 15.09.2024).
19. ICU погіршив прогноз зростання ВВП України у 2024 р. до 4,1% за покращення прогнозу інфляції до 6,4%. *Interfax-Україна*. 2024. URL: <http://surl.li/jsaaar> (дата звернення: 15.09.2024).
20. Fitch покращило прогноз зростання ВВП України цього року. *Мінфін*. 2024. URL: <http://surl.li/euetsu> (дата звернення: 15.09.2024).
21. Виконання державного бюджету України. *Мінфін*. 2024. URL: <http://surl.li/mzzavs> (дата звернення: 15.09.2024).
22. Доходи зведеного бюджету. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. 2024. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 15.09.2024).
23. Державний борг України. *Мінфін*. 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 15.09.2024).
24. Динаміка зовнішнього державного боргу і золотовалютних резервів (ЗВР) України. *Мінфін*. 2024. URL : <https://goo.su/W99a> (дата звернення: 15.09.2024).
25. Україні потрібно буде залучати мінімум 300 000 мігрантів щороку. *Forbes Ukraine*. 2023. URL: <http://surl.li/ptaaju> (дата звернення: 15.09.2024).
26. 4.3 million people under temporary protection. *Eurostat*. 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240709-1> (дата звернення: 15.09.2024).
27. Вплив війни на демографічну ситуацію в Україні. *Kyiv Post*. 2023. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/17988> (дата звернення: 15.09.2024).

REFERENCES:

1. Marwan Izzeldin, Yaz Gülnur Muradoğlu, Vasileios Pappas, Athina Petropoulou & Sheeja Sivaprasad (2023). The impact of the Russian-Ukrainian war on global financial markets. *International Review of Financial Analysis*, vol. 87. Available at: <http://surl.li/nvxwrv> (accessed August 15, 2023).
2. Innovatsiini investytsii dlia vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Innovative investments for economic recovery in Ukraine]. *PROON. Prohrama rozvytku Orhanizatsii Obiednanykh Natsii UkraineiInvest* – UNDP. United Nations Development Program UkraineInvest. 2023. 66 c. Available at: <http://surl.li/gkaqhs> (accessed August 15, 2023).
3. Romina Bandura, Ilya Timtchenko, and Austin Hardman. Supporting Ukraine's Private Sector during Wartime. *Center for Strategic and International Studies*. 2024. URL : <http://surl.li/ixxbpp> (accessed August 15, 2023).
4. Sadura O. B., Pidhay na A. A. (2023) Finansova stiikist bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh viiny [Financial stability of the banking system of Ukraine in the conditions of war]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol 8, № 4, pp. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-4-3>.
5. Tatoryn N., Chorny R. (2022) Finansova systema Ukrainy pid chas viiny [Financial system of Ukraine during the war]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, № 5/6, pp. 75–83. Available at: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/78-79/1111.pdf> (accessed August 15, 2023).
6. Ohliad instrumentiv pidtrymky finansovoi stiikosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini (hruden 2023 r. – sichen 2024 r.) [Review of tools to support financial stability under martial law in Ukraine (December 2023 – January 2024)]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute for Strategic Studies*. 2024. Available at: <http://surl.li/yidvpy> (accessed August 15, 2023).
7. Vozniak H., Dmytryk O. (2022) Finansova stabilnist ta napriamy yii zmitsnennia: keis dlia Ukrainy v umovakh viiny [Financial stability and directions of its strengthening: a case for Ukraine in the conditions of war]. *Svit finansiv – World of Finance*, № 2(71), pp. 70–80. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1513> (accessed August 15, 2023).
8. Denysenko N. (2023) Finansova stabilnist v umovakh viiny ta povoienne vidnovlennia ekonomiky ukrainy [Financial Stability in War and Postwar Economic Recovery of Ukraine]. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», Amsterdam, Netherlands – Collection of Scientific Papers “SCIENTIA”, Amsterdam, Netherlands*. P. 17–20. Available at: <http://surl.li/qapbwg> (accessed August 15, 2023).
9. Dmytrenko, E. S. (2023) Finansova systema Ukrainy u voiennyi ta povoiennnyi periody: pravovy ta bezpekovy vymir [The financial system of Ukraine in the war and post-war periods: legal and security dimension]. *Kyivskyi chasopys prava – Kyiv Journal of Law*, vol. 2, pp. 143–148. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.19> (accessed August 15, 2023).
10. Serhii Marchenko na Konferentsii «Perspektyvy ekonomiky ta finansiv»: Ukraina zberehla finansovu stabilnist i prodovzhuie demonstruvaty stiikist [Ukraine has maintained financial stability and continues to demonstrate resilience]. *Uriadovyi portal – Government portal*. 2024. Available at: <http://surl.li/hhfuut> (accessed August 15, 2023).
11. Produkty i komunalka perevyschuiut 50% biudzhetu. Yak zminylysia spozhyvchi zvychky ukrainsiv u 2023 rotsi. Deviat vysnovkiv i chotyry hrafiky z velykoho doslidzhennia Deloitte [Foods and utilities exceed 50% of the budget. How Ukrainian consumer habits have changed in 2023. Nine conclusions and four graphs from a large Deloitte research]. *Forbes Ukraine – Forbes Ukraine*. 2024. Available at: <http://surl.li/upzddv> (accessed August 15, 2023).
12. Blinov O. (2024). Problema-2025: makroekonomika viiny [Problem-2025: macroeconomics of war]. *Konferentsiia Forbes. Hroshi dlia peremohy* (30.05.2024). Available at: <https://forbes.ua/events/groshi-na-peremogu> (accessed August 15, 2023).
13. Ukraine: Fourth Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility. *International Monetary Fund*. 28 June 2024. Available at: <http://surl.li/xrdxfm> (accessed August 15, 2023).
14. Prohnoz ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2025–2027 roky [Forecast of economic and social development of Ukraine for 2025–2027]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy – Ministry of Economy of Ukraine*. 2024. Available at: : <http://surl.li/pmgvqv> (accessed August 15, 2023).
15. Rishennia Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 25 lypnia 2024 roku № 271-rsh 'Pro skhvalennia Inflatsiinoho zvituu' [Decision of the Board of the National Bank of Ukraine dated July 25, 2024 № 271-rsh "On Approval of the Inflation Report"]. *Natsionalnyi bank Ukrainy – National Bank of Ukraine*. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q3.pdf (accessed August 15, 2023).
16. Country Economic Forecast | Ukraine. *Oxford Economics*. July 2024. URL: <https://www.oxfordeconomics.com> (accessed August 15, 2023).
17. S&P znyzlylo reitnyh Ukrainy v invaliuti do "CC" iz nehatyvnyim prohnozom cherez ochikuvanu restrukturyzatsiiu borhu [S&P downgrades Ukraine's foreign currency rating to 'CC' with a negative outlook due to the

expected debt restructuring]. *Interfax-Ukraina – Interfax-Ukraine*. 2024. Available at: <http://surl.li/xkevuu> (accessed August 15, 2023).

18. Rik pidhotovky do spravzhnikh vyklykiv. Choho ochikuiut NBU, Minfin i Minekonomiky u 2024-mu (plius makroprohnoz) [A year of preparation for real challenges. What the NBU, the Ministry of Finance and the Ministry of Economy expect in 2024 (plus macroeconomic forecast)]. *Forbes Ukraine – Forbes Ukraine*. 2023. Available at: <http://surl.li/rdwmig> (accessed August 15, 2023).

19. ICU pohirshyv prohnoz zrostannia VVP Ukrainy u 2024 r. do 4,1% za pokrashchennia prohnozu inflitsii do 6,4% [ICU has downgraded Ukraine's GDP growth forecast for 2024 to 4.1%, while improving the inflation forecast to 6.4%]. *Interfax-Ukraina – Interfax-Ukraine*. 2024. Available at: <http://surl.li/jsaaap> (accessed August 15, 2023).

20. Fitch pokrashchylo prohnoz zrostannia VVP Ukrainy tsoho roku [Fitch upgrades Ukraine's GDP growth forecast for this year]. *Minfin – Minfin*. 2024. Available at: <http://surl.li/euetsu> (accessed August 15, 2023).

21. Vykonannia derzhavnogo biudzhetu Ukrainy [State budget fulfillment of Ukraine]. *Minfin – Minfin*. 2024. Available at: <http://surl.li/mzzavs> (accessed August 15, 2023).

22. Dokhody zvedenoho biudzhetu [Consolidated budget revenues]. *Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian – State web portal of the budget for citizens*. 2024. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed August 15, 2023).

23. Derzhavnyi borh Ukrainy [Public debt of Ukraine]. *Minfin – Minfin*. 2024. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.

24. Dynamika zovnishnoho derzhavnogo borhu i zolotovaliutnykh rezerviv (ZVR) Ukrainy [Dynamics of external public debt and foreign exchange reserves of Ukraine]. *Minfin – Minfin*. 2024. Available at: <https://goo.su/W99a> (accessed August 15, 2023).

25. Ukraini potribno bude zaluchaty minimum 300 000 mihrantiv shchoroku [Ukraine will need to attract at least 300,000 migrants annually]. *Forbes Ukraine*. Available at: *Forbes Ukraine*. 2023. Available at: <http://surl.li/ptaijy> (accessed August 15, 2023).

26. 4.3 million people under temporary protection. *Eurostat*. 2024. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240709-1> (accessed August 15, 2023).

27. Vplyv viiny na demohrafichnu sytuatsiiu v Ukraini [The impact of war on the demographic situation in Ukraine]. *Kyiv Post*. Available at: *Kyiv Post*. 2023. Available at: <https://www.kyivpost.com/uk/post/17988> (accessed August 15, 2023).